

ЗИГМУНД
ФРОЙД

и Йозеф БРОЙЕР

5—ТЕ
СЛУЧАЯ

АННА О.

към психотерапия
на хистерията

превод от немски Анастасия Рашева
редакция Нина Николова

К 2016 *Синтакс*

Josef Breuer, Sigmund Freud, „Über den psychischen Mechanismus hysterischer Phänomene. Vorläufige Mitteilung“, според: *Studien über Hysterie*, Deuticke, Leipzig–Vienna, 1895, сравнено с първото издание на текста в: „Neurologischen Zentralblatt“, 1893, 12 (1), 4-10 (I-II), 12 (2), 43-7 (III-V)

Josef Breuer, „Beobachtung I. Frä. Anna O...“, според: *Studien über Hysterie*, Deuticke, Leipzig–Vienna, 1895, 15-36 (в три преиздания без изменение: 1909, 1916, 1922)

Sigmund Freud, „Zur Psychotherapie der Hysterie“, според: *Studien über Hysterie*, в: S. Freud, *Gesammelte Schriften*, 1925, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Leipzig–Wien–Zürich (с допълнителни спрямо оригиналното издание бележки от Фройд), 178-238

Зигмунд Фройд, Йозеф Бройер
АННА О.

Към психотерапия на хистерията

© Анастасия Рашева, превод от немски, 2016

© Нина Николова, редакция, 2016

© Давид Иерохам, послеслов, 2016

© Яна Левиева, дизайн, 2016

© издателска къща **Кс** – Критика и Хуманизъм, 2016

© издателска къща *Сингар*, 2016

ISBN 978 954 587 204 4

ISBN 978 954 336 152 6

Съдържание

Йозеф БРОЙЕР, Зигмунд ФРОЙД
ЗА ПСИХИЧНИЯ МЕХАНИЗЪМ
НА ФЕНОМЕНИТЕ НА ХИСТЕРИЯ —7

Йозеф БРОЙЕР
Г-ЦА АННА О... —33

Зигмунд ФРОЙД
КЪМ ПСИХОТЕРАПИЯ НА ХИСТЕРИЯТА —75

Давид ИЕРОХАМ
ОТНОСНО Г-ЦА АННА О. —157

г-р Давид ИЕРОХАМ

ОТНОСНО
Г-ЦА
АННА О.

Началото е винаги и вълнуващо, и възбуждащо, независимо дали е белязано с позитивен, или негативен знак. Погледнато обаче през перспективата на чувствата както на участниците, така и на публиката от края на XIX век, когато са написани тези текстове, може да се окаже също, че то е изпълнено с клюки, амбиции, ревност, страхове, които го правят твърде противоречиво и неясно откъм фактите и техните тълкувания. Все пак съм длъжен да кажа, че тук ще се опитам да изследвам проблеми, които много пъти са били обговорявани, анализирани и обсъждани. Самият Фройд няколкократно се произнася за тях и даже вижда в терапията на пациентката Анна О., проведена от неговия тогавашен близък приятел и колега доктор Йозеф Бройер, едно „несръчно случване“.*

Работата е там, че много критици – а и не само критици – на Фройд се произнасят, че

* З. Фройд, „Към историята на психаналитичното движение“ (1914), в: *Изкуството на психоанализата*, С., 1994, Евразия, прев. Ж. Ценова.

психоанализата е измислена от така наречените „виенски хистерички“. Други, по-ексцентрични мислителни на психоанализата, като че ли на шега, макар и не съвсем, подчертават, че несъзнаваното е измислено от „хистеричките“, но е „открито“ от Фройд.* В това има нещо по-смислено, ако предположим, че „измислянето“ е въпрос на извечно непреднамерено разбулване и експониране, а „откриването“ е плод на целенасочен и осъзнаван процес. По-просто казано, първото е хрумване, а второто е изследване. Терапевтът изследва и интерпретира хрумванията на пациента, но откриването на „метода на свободните асоциации“ все още предстои, а ние, заедно и с Фройд, и с Бройер, сме в епохата на хипнозата, или по средата на реката, която трябва да бъде избродена, за да се достигне до другия бряг. Така или иначе, пациентите и техните лечители не могат един без друг и там, където се е появила хистерията, никой не би ѝ обърнал внимание, ако на същото място не биха присъствали последователно онези, които биха били изброявани в пиеси като публика, войници, гробари, Светата инквизиция, лекари, изследователи, Шарко и Бернхайм, виенските медицинари, кръгове, Бройер, като един от авторите на „Предварително съобщение“ и създател на образа на Анна О., и накрая, Зигмунд Фройд. Върху това може много да се спекулира, но аз мисля, че тържеството, големият принос и големите открития на Фройд са, на първо място, в клиничната му работа с пациентите и едва след това – в

* П. Монрибо, „Изобретението на хистеричката“ в: *Изненадите на несъзнаваното. Психоаналитичен семинар на Фройдистко поле в България – 2000/2001 г., С., 2002*, Изд. ателие Аб, съст. В. Банова, прев.: колектив.

създаването на подредена и стройна научна теория. Това се дължи на факта, че той е непрекъснато в състояние на непреднамерено наблюдение и изследване, като е готов винаги да се откаже от предишни теоретични размишления, особено от такива, които вече са се превърнали в предубеждения, за да остане верен на „истината“, каквато и да е тя, независимо дали е оптимистична, или допринасяща за почтения научен скептицизъм. Последното обаче го прави труден за изследване автор, но за това ще стане дума малко по-късно.

В тази история обаче, освен Фройд и Анна О., аз ще си позволя да включа още две действащи лица. Това са г-р Йозеф Бройер и Берта Папенхайм. Така вероятно ще допринеса за още по-голямо обтъркване и тайнственост, защото, ще кажете вие: „Нали Анна О. и Берта Папенхайм са едно и също лице?“. Само че аз мисля, че това съвсем не е така. Нещо повече, според мен не словото е в началото, даже не и действието, в началото е вълнението, плод именно на тази тайнственост, която забулва раждането на психоанализата. (Надявам се, че успях да ви „хипнотизирам“.)

НАЗАД КЪМ ФРОЙД И ОЩЕ ПО-НАЗАД КЪМ НЕГО

Когато във всички психоаналитични и психотерапевтични институции се препоръчва онази литература, с която трябва да започне обучението, обикновено на първо място се предписва Зигмунд Фройд. „Защо?“, би попитал непослушният студент или новоинтересуващият се от психотерапия професионалист. Нали от Фройд досега психоанализата и всички останали науки са се развили неимоверно много? Има съвременни на Фройд, а и по-късни автори, които тълкуват и своите, и неговите наблюдения по различен начин и добавят много нови неща в развитието на психотерапевтичните подходи. Освен това Фройд понякога е скучен, а някъде – и неразбираем.

Усъмнителите се в този призив биха били прави само ако целта на призоваващите би била да посветят в „религията на психоанализата“ още един поклонник или да допринесат за култа към нейния „Баща“. От това обаче и самият Фройд не би бил доволен. Според мен препоръката е изключително полезна и се прави с почтени намерения.

Целта на посланието „Четете Фройд!“ е да се види как в продължение на годините се изгражда една наука, да се проследи диалектиката на мисловния процес на изследователите, както и постепенното или внезапно възникване на концепциите, хипотезите, митовете и предразсъжденията, които винаги съпровождат подобни развития.

Читателите на Фройд, каквото и отношение да имат към него, не могат да не оценят, че той е може би най-подходящият обект точно за подобно изследване. Причината е, че Фройд непрекъснато работи, мисли, разсъждава, обсъжда и най-вече води много почтено записки за всичко, което минава през ума му. Някой си е направил труда да изчисли, че ако страниците, които е написал през годините, се разделят на броя на тези години, се оказва, че всяка година той би могъл да издава книга от минимум двеста страници. Искане ми се да отбележа, че според мен трудностите, за които споменах по-горе, свързани с изследването и изучаването на текстовете на Фройд, не идват само от това, че той е бил компулсивно пишещ човек. Този писател описва всичко – и фактите, и фантазиите си, и истините, до които достига, и изкривяванията им, новите си преживявания и остарелите си, вече неработещи предубеждения, откровения и мърморения. И всичко това – смесено заедно. Тук обаче, както казва Доналд Мелцер, при известно съсредоточаване е възможно и възнаграждащо да достигнем до неговите изчистени мисли, находки, текстове, които са ясни, особено в клинично отношение. Това са най-вече клиничните анализи на Фройд, тълкуванията на сънищата, статиите върху техниката и основните му теории, особено тези, които осветяват клиничната му работа. Тук не бих искал да подценявам и текстовете му, посветени на културата, защото според мен те също, макар и индиректно,

са свързани с изследванията на човека. Така например преходът от хипнозата към „метода на свободните асоциации“, а и изобщо към психоанализата, за Фройд е свързан с освобождаването на човека от авторитарността на хипнотизатора и връщането му към, макар и самотните, корени на личната свобода; но за това може би – някой друг път.

БЕГЪЛ ПОГЛЕД ВЪРХУ НЕИЗБЕЖНИЯ НАУЧНО-ИСТОРИЧЕСКИ КОНТЕКСТ

Изследването на контекста, което е неизбежно сложен и деликатен процес, изисква допълнителни пояснения. Според някои добри читатели на Фройд съществува известно несъответствие, дисхармония между един по-млад и един по-възрастен Фройд (както и при всеки човек). Други изразяват учудване, казвайки, че първият написан от него психоаналитичен текст се появява твърде късно – през 1895 г., когато излиза книгата *Изследвания върху хистерията* (част от която са публикуваните в настоящия том текстове). Доналд Мелцер изтъква, че съществуват бурни периоди на творчество и периоди от почти десетина години тишина. Има и гласове, които не без известно право говорят, че Фройд, този изключително смел и независим в мисленето си човек, е изпадал в зависимости от колеги-приятели, както съавтора на настоящото „Предварително

съобщение“ Йозеф Бройер, по-късно Флийс, а защо не, още по-късно – и Юнг, а и още по-късно, ще добавя аз – цялата психоаналитична международна общност, благодарение и на която в крайна сметка му се подарява още малко време живот. Ако тук прибавим и отношенията на Фройд с кокаина и сведенията за това, че сам е предпочел животът му да бъде прекъснат, картината става даже смущаваща. Смущаваща, но само от гледна точка на времето, в което живеем ние.

Тогава, през 90-те години на XIX в., ходът на нещата при него не изглежда по-различен от този при всички останали негови съвременници. Той е един от мнозината, които се посвещават на медицината, преживяваща време на възход, и които търсят кариера, признание, икономически просперитет и влияние именно в средите на професията. Някъде в тези времена лабораторните постижения, и най-вече свързаните с неврологията изследвания, бележат недвиждан прогрес. Открити са невроните, изолирана е нервната клетка, намерени са начини за проследяване на нервните пътища. Изследва се организацията на мозъка, която изумява медицинския свят. Младите учени и лекари, както и днес, се стремят към назначения в големите университетски клиники и лаборатории, които гарантират известност и участие в този подем. Фройд не прави изключение.

Той се опитва да се присъедини към този елит и да бъде забелязан от тогавашните „тирани“, които управляват своите медицински катедри и

институти подобно на ориенталски сатрапи (както е и днес, особено у нас). Предлага преводи (превежда Шарко и Бернхайм; между другото, Шарко, който знае защо, бил недоволен от представянето, което Фройд написва за него), поема тежестта на рутинни лекции и демонстрации пред специализанти и студенти. Така да се каже, чиракува. В крайна сметка се отдава на частна практика, но всичко, което вижда и научава от специализациите си (при Шарко и Бернхайм във Франция) и от работата си в различните лаборатории, се включва в разбиранията и мисленето му, подчертавам, на медик и учен, чието формиране е станало точно в онази епоха. (Според мен Фройд не е обикновен учен, още по-малко медик, а по-скоро гениален мислител, но такъв става в следващия период от живота си.) Тук сме все още в 80-те и първата половина на 90-те години на великия XIX в., и по-конкретно – в периода на приятелството му с д-р Йозеф Бройер. Даже най-авторитетният биограф на Фройд, Ърнест Джоунс, на когото Бройер е някак несимпатичен, нарича това време „периода на Бройер“*, а аз бих прибавил – и на „госпожица Анна О.“.

* E. Jones, *Sigmund Freud. Life and Works*, The Hogarth Press, 1956.

СПОДЕЛЕНОСТТА КАТО ПРЕДОПРЕДЕЛЕНОСТ

И аз не знам как ми хрумна, но мисля, че тази книга съвместява приятелството и различията между двамата автори. Бройер се прочува покрай Фройд, но Фройд му дължи споделянето на историята на Анна О. Бройер е с тринадесет години по-възрастен. Според Елизабет Рудинеско и Мишел Плон* той е иронично охулен и подценен от биографа на Фройд, Джоунс. Аз мисля, че това не е било нужно. Бройер е известен виенски лекар. Той лекува много от виенските знаменитости, включително и Фройд. Ученик е на Карл фон Рокитански, лекар с много либерални концепции, допринесъл за организирането на социалното здравеопазване и здравната профилактика. Бройер подпомага младия си колега в организирането на частната му практика, включително и финансово. Интересното е, че и семействата им са твърде близки, както и това, че двамата споделят и може би взаимно консултират своите случаи – нещо, което сега се нарича супервизия между равни. Причината да смятам, че историята на Анна О. е повече на Бройер, отколкото на Берта Папенхайм (истинското име на Анна О.), личи по това как той е описал случая, или по-скоро, по начина, по който сам се е отразил в него, вероятно без да подозира това.

Бройер посвещава на пациентката си извънредно много време, проявява голям интерес и внимание, огромна изкусност и търпение и същевременно с

* Е. Рудинеско, М. Плон, *Речник на психоанализата*, С., 2000, ЛИК, превод: колектив.

* Вж.: 3. Фройд, *Дора. Фрагмент от анализата на един случай на хистерия*, С., 2009, КХ – Критика и Хуманизъм, Стигмати, прев.: Т. Карамелска.

много скромност и умереност разказва „романа“ си за Берта Папенхайм, който той назовава с романтичното според мен заглавие „г-ца Анна О.“. (Тук вероятно може да се възрази, че всички случаи и в *Изследвания върху хистерията*, като г-ца Емми фон Н. или Мис Люси Р., както и по-късно и „Дора“*, и „Човекът вълк“**, и „Малкият Ханс“*** – имена и прозвища, с които са популярни тези текстове, – звучат по схожен начин, но все пак в „г-ца“ и в това „О.“**** има нещо по-загадъчно, ефимерно забулено и гаже затрогващо.) А и кой знае, може би звученето на всички тези имена по

** Вж.: 3. Фройд, *Човекът вълк. Из историята на една инфантилна невроза. С Допълнение от Рут Мак Брънзуик*, С., 2013, КХ – Критика и Хуманизъм, Стигмати, прев., съотв.: С. Маринова, А. Колева

някакъв начин също показва, че между Бройер и Фройд е имало истинско приятелство и искрена споделеност. Според мен именно последното, както и изброените по-горе достойнства на Бройер като терапевт, а и като човек със силно хуманно чувство, и не на последно място – с въображение на истинска творческа личност, са в основата на това, че Фройд го цени толкова високо и му отдава полагаемото му се място в историята на психоанализата.***** Същевременно слуховете, легендите и премълчаванията, за които ще стане дума по-късно, правят от Бройер според мен не само лекар и професионален психотерапевт, описал фундаментален клиничен случай, а едновременно с това и автор, и герой от романтична пиеса с

*** Вж.: 3. Фройд, *Малкият Ханс. Анализа на* ➤

твърде суров край.

За да разберем малко повече за всичко това, може би трябва да обърнем по-голямо внимание на увлечението и на двамата автори по хипнозата

при лечението на психичните състояния, а може би и известна тяхна слабост към хистерията.

МАЛКО ОТКЛОНЕНИЕ ЗА ПРИНОСА НА ХИПНОЗАТА В ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА ХИСТЕРИЯТА

След разочарованието от медуко-физиологичните си изследвания върху кокаина, Фройд избира да замине на специализация за няколко месеца във Франция в болницата „Салпетриер“, където среща Шарко, който оставя върху него силен отпечатък. В този период Шарко, без да осъзнава достатъчно добре това, прави пробив в медуцинските теории, като това обаче запалва интереса на Фройд към несъзнаваните мисли и някак съдбовно променя посоката на вниманието му от мозъка към психичното, или от анатомичните структури и физиологията към преживяванията и тяхното осмисляне. Последното може би се нуждае от известно медуцинско обяснение. Нека вземем например едно хистерично явление, което се нарича „хистерична ръкавица“ – при нея за известно време се появява обезчувствяване на ръката по формата на ръкавица: неврологията не може да даде обяснение на явлението, което да е свързано с инервацията на ръката, тъй като, ако са поразени нервите ѝ или тези, инервиращи рамото или предмишницата, то пораженията ще

фобията на едно петгодишно момче, С., 2011, КХ – Критика и Хуманизъм, Стигмати, прев.: Т. Карамелска.

****

R. Bowlby, „Introduction“, в: *Studies in Hysteria*, S. Freud, J. Breuer, Penguin books, 2004.

*****

З. Фройд, „Върху психоанализата. Пет лекции, 1909 г.“, в: *Психоанализата: теория и терапия*, С., 2003, КХ – Критика и Хуманизъм, прев.: А. Иванова и В. Теодоров.

бъдат много по-широки и по-тежки и няма да са ограничени само в ръката. Мисълта или представата, която пациентът има за „ръката“ си, каквото и да значи това, практически е „причина“ за нейната неспособност. Нещо е разстроено не в анатомията, а в представите, в „представите за ръката“. Чрез хипнозата Шарко демонстрира, че именно мислите и представите, даже и когато отсъстват от съзнанието, упражняват мощно влияние върху такива физически феномени като хистеричните парези, ослепявания, анестезии и други. Същевременно чрез своите експерименти Шарко демонстрира, че мислите и представите, внушени на болния в състояние на хипноза, могат да повлияят, макар и временно, и самото излекуване. Той хипнотизира пациента и чрез внушения предизвиква хистерични симптоми, които дотогава не са присъствали в клиничната картина. Например може би е казал на пациента в хипноза нещо от рода на: „Когато се събудиш, няма да си способен да виждаш и чуваш“. Същевременно по-впечатляващо е, че чрез подобна сугестия Шарко е успявал да отстрани, макар и временно, симптомите и да направи така, че „ослепелият“ хистерик да „прогледне“, „парализираният“ – да „проходи“. Проблемът, отново повтаряме, не е в телесното, а в мисълта, която е извън съзнанието и е в основата на инвалидизирането на болния. Патогенната идея е контраатакувана от внушената на пациента от хипнотизатора идея да усеща, да вижда и да ходи. Тази идея, въведена в

психиката от хипнотизиращия, може да контролира преживяванията и поведението на пациента, като този факт изглежда е изцяло недостъпен и неизвестен на самия субект. Целта на казаното дотук е да ви направя по-милостиви към хипнозата, без обаче да пренебрегвам и важните въпроси, които следват от нейните постижения. А те, или може би по-важните от тях, са:

Какво прави някои идеи достъпни, а други така недостъпни за осъзнаване? Как някои недостъпни за осъзнаване идеи могат да развият толкова голяма сила, че тя да причини такива разрушения и катастрофи, каквито ще видим при случая на Бройер, Анна О.?

ТЕОРЕТИЧНИЯТ ПРИНОС НА БРОЙЕР И ФРОЙД В ПОЛЕТО НА ХИПНОЗАТА И МАЛКО СЛЕД НЕЯ

Бройер прави опит да отговори на тези въпроси в описанието на случая Анна О. и в „Предварителното съобщение“, написано съвместно с Фройд. Двамата, както казах, са споделяли своите наблюдения, като Фройд е бил информиран и за работата на Бройер с Анна О. От своя страна, Фройд обобщава собствените си клинични наблюдения в публикувания в настоящото издание текст „Към психотерапия на хистерията“.

В тогавашните клинични изследвания, включи-

ЗИГМУНД
ФРОЙД

5-ТЕ
СЛУЧАЯ

ДОРА

фрагмент от
анализата на един
случай на хистерия

К
Ситман

1

ЗИГМУНД
ФРОЙД

5-ТЕ
СЛУЧАЯ

**ЧОВЕКЪТ
ПЪЛЪХ**

бележки относно един
случай на напрежлива
невроза

К
Ситман

2 // 3

ЗИГМУНД
ФРОЙД

5-ТЕ
СЛУЧАЯ

**МАДКИНИ
ХАНС**

анализа на фобията
на едно петгодишно
момче

К
Ситман

ЗИГМУНД
ФРОЙД

5-ТЕ
СЛУЧАЯ

ПРЕДСЕДАТЕЛЯТ
ШРЕБЕР

психоаналитични бележки
върху
един автобиографично
описан случай на параноя
(Dementia paranoides)

К
Ситман

4 // 5

ЗИГМУНД
ФРОЙД

5-ТЕ
СЛУЧАЯ

Ч • В Е К Ъ Т
ВЪЛК

из историята на една
инфантилна невроза

с ДОПЪЛНЕНИЕ от
Рут Мак Брънзуик

К
Ситман